№ 105 Յունիսի 11 (23) 1881 Յունիսի 11 (23) № 105

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Օտարաքաղաքացիք դիմում են այսպէս
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Երևանից. Նամակ խմբագրին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանիա. Անգլիա. Բուլգարիա. Ֆրանսիա. Թիւրքիա. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Յունիսի 1-ին

Հասարակական կեանքն անհրաժեշտ է ամենայն տղամարդի և կինարմատի համար. Որտեղ կայ հասարակական կեանք, այնտեղ մարդը առաջ է գնում մտաւորապէս. Որտեղ կայ մի որոշ աստիճանի զարգացում, այնտեղ պէտք է լինի հասարակական կեանք, իսկ որտեղ նոր է սկսվում մտաւոր կեանքը, այնտեղ անհրաժեշտ է դառնում հասարակական կեանքի լինելութիւնը. Երբ տղամարդը կամ կինարմատը սկսում է մտաւոր կեանք վարել, նրա համար պահանջ է դառնում մի որ և իցէ պատճառով տեսնվել իւրեան նմանների հետ, խօսել և զատել, առանց որոնց նրա ուղեղը անշարժ կը մնար և առաջադիմութիւն անկարելի կը լինէր.

Ասիական կեանքը և սովորութիւնները ընտելացրել են հային, մանաւանդ հայ կնոջը, հեռու մնալ հասարակական կեանքից, փակվել համարեա ամբողջ տարի իր տան մէջ և պարապել միայն տնական գործերով, որոնց համար մտաւոր զարգացում հարկաւոր է այնքան, ինչքան պէտք է ունենայ մի բանւոր կամ աղախին.

Հին ժամանակ, տարաբաղդաբար, մասամբ և այժմ, Երևանում խելօք և պարկեշտ կինը նա էր, որ ամբողջ տարի իր տանն էր նստում, իր դրացու հետ խօսում էր պատի վրայով, բայց թէ նա ինչի վրա էր խօսում (ըլպարտութիւն թէ սիրոյ համբոյրներ) այդ անյայտ էր և կանանցից բարոյականութեան պահանջողները հարկաւոր չէին համարում այդպէս չնչին բանը քննութեան ենթարկել, որովհետև կինը միշտ տանն էր. Անցաւ երկար ժամանակ և երևանցի կինը զգաց, որ նրան հարկաւոր է հասարակական կեանք, որ երբեմն նրան հարկաւոր է տեսնվել իր ընկերուհիների հետ, որ նա չէ կարող բաւականանալ միայն իր նեղ գերդաստանական կեանքով. Երևանցի կինը սկսեց որոնել միջոց կամ առիթ իր ծանօթ կանանց հետ տեսնվելու համար. Նա գիտէր, որ Երևանի կանայք չեն կարող սարքել գրականական կամ երաժշտական երեկոներ, իսկ հրաւիրել միմեանց շատ դժուար է, որովհետև հրաւէրքը պահանջում է մեծ ծախս, մեծ գլխացաւանք և խոստանում է անհամ երեկոյ, որտեղ պաշտօնական պարից, ուտել և խմելուց ուրիշ գործ չէ կարելի կատարել. Երևանցի կինը սկսեց մտածել ժողովվելու մի ձև գտնել, որ ընտանեկան կերպարանք ունենայ. Նրան մտաչելի եղաւ լոտոի անունով ժողովվել. Եւ այդ ժամանակից սկսած, լոտոի խաղն սկսեց ընդարձակվել և ստացաւ մի առանձին կերպարանք. Տան տիկինը չէ տեսնում մի առանձին պատրաստութիւն, հրաւիրվածները գալիս են ամենօրեայ շորերով, ստանում են միայն թէյ և միրգ. Լոտոն շարունակվում է 3—4 ժամ, բայց այնպէս, որ լոտոի օրը տիկնայք երեկոյեան 9 կամ 10 ժամին իրենց տանն են լինում. Լոտոի երեկոները պատահում են երբեմն շաբաթը չորս անգամ, երբեմն ամիսը մի անգամ, իսկ երբեմն ամիսներ շարունակ լոտո չէ սարքվում. Լոտոն աւելի ձևի համար է դուրս գալիս, քան թէ խաղի համար, որովհետև շատերը չեն խաղում և ղրոյց են անում, ինչպէս լոտոի ժամանակ, նմանապէս և յետոյ, դրանց հետ պատահում են և տղամարդիք. Կանանց լոտո խաղալը, որ է մի ձգտում, մի ցանկութիւն ժողովվել կարճ ժամանակով և տեսնվել միմեանց հետ, կոչվել է կուսակցութիւն մի քանի երիտասարդների, որոնք չեն կարող երևակայել, որ կինը իր էրիկի հետ հաւասար իրաւունքներ ունէ, որ կինը երեխայ պահելուց, կերակուր եփելուց, տուն աւելելուց յետոյ, ցանկանում է երբեմն զուարճանալ. Երևանցին իր ասիական ձգտումներին համաձայն, կը ցանկանար, եթէ կարելի լինէր, շղթաներով կապել կնոջը սենեակում, իսկ ինքը իրեն իրաւունք է համարում անել ինչ որ կը ցանկանայ. Այդպէս երևանցիների մի խումբ, իր մտքում, որպէս բարոյականութեան սկզբունքներից զրկված զայրանալով օտարների կանանց վրա, լոտոի պատճառով, գործ են դնում երեխայական, կոպիտ միջոցներ, որ խանգարեն կանանց, ընտանեկան կերպով ժողովվել լոտոի անունով. Այդ տղամարդիքը ասում են, որ անբարոյականութիւն է կանանց կողմանէ ժողովվել լոտո խաղալու, որովհետև նրանց էրիկները զզում են, իսկ կանայք տանում են տալի (1—2 մէթ.), որ նրանք իրենց երեխաները և տունը թողած գնում են օտարի տուն ժամանակ անցկացնելու, որ աւելի լաւ կը լինէր տարվելու փողերը տիկնայք նուիրէին ազգային գործերի, իսկ մի և նոյն խորհուրդը տղամարդիք իրենց չեն տալիս. բայց երբ տիկնայք չը մասնակցեցին նուիրատուութիւնների, երբ մասնակից չեղան ուսումնարանների գործերում, օրինակ տիկին Վառվառա Մելիք-Ագամալեանը յանձնել է իր քարվանսարէն Երևանի ուսումնարանների օգտին մի տարով, որ տուած է վարձի 700 մանէթով, մինթէ դա նուիրատուութիւն չէ, դա մեծ նուիրատուութիւն է որ ամեն մարդի ձեռից չի գալ, նաև շատ հարուստներ չեն անիլ. Օտար ազգերի կանայք որ ունեն մեր Երևանի կամ հայաստանցի կանանց դեռ տարրական զարգացում, նրանք ոչ մի ազգային հարցում և գործում չեն մասնակցում, այն ինչ մեր հայ կանանց սիրտը միշտ թփթփում է ազգային գործերի համար, թէպէտ և նրանք գիտութեան կողմանէ դեռ անզօր են. այդ է մեր կանանց յատկանիշը, որ կարող է գտնվել միայն հայաստանցի հայ կնոջ մէջ և աւել ոչ մի տեղ. Հայ կնոջ այդ ձգտումի շնորհով մենք պէտք է յաղթենք և հասնենք մեր նպատակին և դուք մեղադրում և անպատւում էք հայ կնոջը.

Այդ երիտասարդները, բարոյականութեան և գերդաստանական կեանքի պաշտպանները, անընդունակ լինելով ազդել կանանց հասարակութեան վրա բարոյապէս կամ մտաւորապէս, գործադրում են տիկնանց դէմ ամենախեղտ և կինտոյական միջոցներ. Այդ մարդիք թաքուն կպցնում են անվայել խօսքերով գրված թղթեր այն տան դռան վրա, որտեղ ժողոված են եղել կանայք, կամ ուղարկում են նամակներ լի անբարոյական խօսքերով սպառնալով մի որ և իցէ կերպիւ խայտառակել կանանց, տուն դառնալու ժամանակ, եթէ նրանք համարձակվեն կրկին ժողովվել լոտոի անունով. Այդ պ. պ. հակալոտօականները, կամ իրենց լեզուով ասած, բարոյականները, մոռանում են, որ իրենց անկասկած բարեկիրթ համարելով, իրաւունք չունեն օտարների կանանց պատւի սրբավայրին մօտենալ, որ ինքն ըստ ինքեան բաշխրուզուկութիւն է. Եթէ նրանց կարծիքով իրենց ձգտումները ազնիւ և իրաւացի են, պէտք է յայտնեն իրենց ով լինելը և ոչ թէ սպառնան տիկնանց յարձակվել նրանց վրա գիշերը վերադառնալուս. Այդ կերպ սպառնալը բաշխրուզուկութիւնից նաև ստոր է, որովհետև նրանք սպառնում են, յարձակվել 1) կանանց վրա, 2) այն էլ գիշերը 3) ծածուկ կերպիւ այդպիսի վարքը ճիշտ ապացոյց է այդ երիտասարդների մտաւոր թուլութեան և անզօրութեան, հոգեկան սորկութեան և վախկոտութեան.

Պ. պ. հակալոտօականներ, եթէ կանայք լսեն ձեզ և այլ ևս լոտոի անունով չը ժողովվեն, ինչ զուարճութիւն, ինչ մտաւոր պարապմունք կարող էք առաջարկել նրանց, ընդունակ էք արդեօք զբաղեցնել կանանց խելքը և միտքը, որ պահանջում է մեր ժամանակը. Ո՛չ. Երբ կազմեցիք գրականական կամ երաժշտական երեկոներ, երբ կարդացիք (կարտից զրկվելով) հրապարակաւ դասախօսութիւններ, երբ կազմեցիք հասարակութիւն կանանց հետ միախումբ. Եթէ դուք ընդունակ չէք այդ ազնիւ և օգտաւէտ զբաղմունքը առաջարկել կանանց և ամբողջ հասարակութեանը, դուք ամենայն կողմանէ զրկվում էք իրաւունքից առաջնորդել կանանց հասարակութեանը, մանաւանդ սպառնալիքով և անվայել խօսքերով սոփեցելու իրաւունքից, որ երբէք թոյլ չէ տուած. Պ. պ. հակալոտօականներ և կանանց բարոյականութեան վարդապետներ, ինչ էք պահանջում կանանցից, իսկ դուք ինչ գործերով էք պարապած, այսպէս հարց տուել էք ձեզ ինքներդ, թէ մտադիր էք այնու ամենայնիւ վարվել կանանց հետ բաշխրուզուկական օրէնքներին ճիշտ համաձայն. Ո՞ր երեկոյ էք եղել ձեր գերդաստան շրջանում, որ ձեր կինը ձեզ հետ նստած չը լինէր, թէև նա պարտաւոր չէ. Դուք իւրաքանչիւր երեկոյ բուլվարն էք չափում, և երեկոյեան մնացած ժամանակը մինչև կէս գիշերն անց, կլուբում կամ մի ուրիշ տեղ թուղթ էք խաղում և մեծ մասամբ զրկում էք ձեր ընտանիքը ամենահարկաւոր բաներից, որովհետև տանուլ էք տալիս հարիւրներ, խանգարում էք ձեր առողջութիւնը, որ հարկաւոր է ձեր զաւակներին. Ձեր այդպիսի վարքը կարծում էք ընդդէմ չէ բարոյականութեան օրէնքներին, բայց ամեն մարդ գիտէ, որ իւրաքանչիւր երեկոյ մեղանչում էք բարոյականութեան դէմ և դուք համարձակվում էք տալ հայ կնոջը բարոյական դասեր, այն էլ ամենակոպիտ ձևով. Շաբաթը մի քանի անգամ հարբում էք բաղերում, չինարի ծառի տակ, Զանգուի ափին, այնտեղ գործում էք հազար և մի կեղտոտութիւններ, հարբած և թուլացած վերադառնում էք կնոջ գիրկը և դուք համարձակվում էք տալ հայ կնոջը բարոյականութեան դասեր. Դուք կարգված էք, բայց մութը գետին տուած, ոչ մի կնոջ ազատ ճանապարհ չէք տալիս և դուք համարձակվում էք տալ հայ կնոջը բարոյականութեան դասեր. Դուք սարուկ ձեզնից զօրեղի առաջ, իսկ առիւծ թոյլի առաջ և դուք համարձակվում էք տալ հայ կնոջը բարոյականութեան դասեր. Դուք չտեսնարան անբարոյականութեան, դուք համարձակվում էք տալ հայ կնոջը կեղծ բարոյականութեան դասեր, որ նրան սորկացնէք և դարձնէք հարեմական կին ընդունակ միայն որդեծնութեան և աղախնութեան. Դուք արտաքուստ եւրօպացի, իսկ հոգով և խելքով կեղտոտ ասիացի, դուք համարձակվում էք առաջնորդել հայ կնոջը, որ մինչև այսօր միայնակ պահպանելով հայ տան պատիւը, այժմ ձգտում է իր ուժերին համապատասխան ճանապարհով զարգացնել հասարական կեանք, դուք կամենում էք նրան բարոյականութիւն սովորեցնել. Հայ կինը, որ հայկական բարոյականութեան գլխաւոր և միայնակ սիւնն է, իսկ դուք կեանքում և խաղաղէս բաղաբում մինչև ոսկորները փչացած, դուք յանդգնում էք տալ հայ կնոջը բարոյականութեան դասեր. Կինը որին բնութիւնը տուել է մի առանձին խելք և բնազդում (ինստինկտ), նշանակել է նրան հսկել, թոյլ չը տալ շեղվել ուղիղ ճանապարհից, նաև հարկադրել ամբողջ մարդկութիւնը հետևել բարոյականութեան օրէնքներին, կինը, որ է միայնակ ներկայացուցիչ բարոյականութեան, որ և է ծածուկ ղեկավար ամբողջ աշխարհի, դո՛ւք վարելով ի բնէ անտի այլանդակ կեանք համաձայն ձեր տղամարդի կոպիտ բնութեանը, դո՛ւք կամենում էք որ կինը տեսնելով ձեր վարք և բարքը, փառաբանէ ձեզ ինչպէս բարոյականութեան վարդապետներ. Ձեր կինն է, որ մինչև այսօր պահպանել է ձեր և իր տան պատիւը, իսկ դուք պարսկական մտածմունքներից զրկված կասկածում էք նրան. Կինարմատը յաղթել է և ամենայն դէպքում կը յաղթէ ձեզ իր բնական սուր խելքով. Որտեղ խելքն է գործում, այնտեղ կոպիտ ոյժը անզօր է.

Թողէք, մի՛ք փորձի ճնշել հայ կնոջը, թոյլ տուէք նրան գործել, ինչպէս ինքը ցանկանում է և հարկաւոր է համարում, նա իր ճանապարհից շեղվողը չէ, նրան յատուկ է պատիւ և բարոյականութեան սկզբունքը. միայն աշխատեցէք չը դառնալ նրա համար վատ օրինակ և նա կը տանէ ձեզ կեանքում ազնիւ ճանապարհով. Իսկ աշխատել ընդդիմանալ, կոպիտ ձևերով, մեր այժմեան պահանջմունքների հոսանքին, կատարեալ ցնորք կը լինի, որովհետև հասարակութիւնը պէտք է գնայ այն ճանապարհով, որ նրա համար ի վերուստ նշանակված է.

Բժ. Լևոն Տիգրանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 8 յունիսի

«Մշակի» 99 համարում տպված իմ հեղինակութեամբ մի յօդուած «Էջմիածինը և իր սատարաղդրեալները» վերնագրով, ուր ի միջի այլոց յիշված էր տէր-Կոստանդին քահանայի աքսորելը Մամբրէի հրամանով. և այն աքսորանքը որովհետև Մամբրէի կամայականութեամբ էր, առանց Սինօդի և մինչև անգամ առանց տեղւոյս կօնսիստօրիայի գիտութեան. Մամբրէն երկիւղ է կրում որ գուցէ Էջմիածնից բացատրութիւն պահանջեն, ուր պէտք է երևայ իր կեղտոտ կամայականութիւնը, և այդ պատճառով այժմ սկսել է թշնամանալ նոյն Կոստանդին քահանայի հետ, կասկածելով որ նա է յայտնել խմբագրութեանդ կամ ինձ գործի էութիւնը. Ուստի այժմ նոյն քահանայի խնդրանօք դիմում եմ ձեզ, և խնդրում եմ, որ «Մշակի» համարներից մէկում յայտնէք, որ քահանան չէ լուր հաղորդողը, այլ թէ գործ ունի Մամբրէն, թող ունենայ իմ դէմ, Կռոնոսի դէմ.

Կռօնոս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ս. Պետերբուրգ, 29 մայիսի

Վաղուց էր արդէն ժողոված ստորագրութեամբ այս հետևեալ չնչին գումարը յօգուտ Հայաստանի սովելոց, բայց միայն Թատրօնական խմբի հաշիւների ուշանալու պատճառով, մենք չը կարողացանք իր ժամանակին հասուցանելու ուր հարկն էր ձեր պատուական լրագրի միջնորդութեամբ. Այժմ, որովհետև յիշեալ հաշիւները Թատրօնական կառավարիչների կատարեալ անընդունակութեան շնորհիւ տակաւին պատրաստ չեն, մենք իրաւունք չունենք երկար պահելու մեզ մօտ ստորագրութեամբ ժողոված 46 ր. 30 կ., այլ ըստ ցանկութեան նուիրատուաց ուղարկում ենք ձեզ, յարգոյ խմբագիր, խնդրելով մի և նոյն ժամանակ, որ դուք բարեհաճէք հասուցանելու այս լումայն Հայաստանի սովելոց մասնաժողովին, իսկ նուիրատու պարոնների ցուցակը տպել «Մշակի» էջերում.

Ուսանողներ. Խաչատրեանց 50 կ., Էնֆիաճեանց 2 ր., Միրզոյեանց 3 ր., Փրիգոնեանց 50 կ., Ալաւերդեանց 30 կ., Մելիք-Ադամեանց 1 ր., Մ. Սուքաշի 10 ր., Թառումեանց 50 կ., Քալանթարեանց 1 ր., Զարգարեանց 1 ր., Գրիգոր Տիգրանեանց 1 ր., Տէր-Միքայէլեանց 50 կ., Իշխան Երկայնաբազուկ-Արղութեան 30 կ., Ծուրինեանց 30 կ., Վերմիշեանց 20 կ., Բէկզադեանց 20 կ., Ալիբէկեանց 40 կ., Զամոյեանց 10 կ., Եարամիշեանց 50 կ., Բէկլարեանց 1 ր.,